

Básně o místech — místa v básních

Ve dnech 27.–29. ledna 2016 se v podkroví Šporkova paláce konala mezinárodní literárněvědná konference nazvaná jednoduše *Básně a místa/Poems & Places*. Čeští i zahraniční badatelé se zabývali rozmanitostí vztahů mezi prostorem a jazykem, které je možné nalézt v básnických textech. Objevily se příspěvky obecné či teoretizující, jež typologizovaly či rozdělovaly široké pole možných relací, ale i příspěvky zkoumající konkrétní místa zobrazená v básních. Během tří dní zazněly také referáty věnované vybraným historickým obdobím, konkrétním autorům či typům krajin a lokalit, jako jsou lázeňská krajina, hřbitov či moře.

Konferenci zařídil Ústav české literatury a komparatistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, a úvodní příspěvek proto pronesl **Josef Hrdlička**. Jeho dlouhodobý zájem o danou problematiku se projevil především v uceleném a do jisté míry shrnujícím charakteru představených tezí. Zároveň však analýzou vybraných textů otevřel nové možné směry zkoumání, jelikož místa v básni pojednal s ohledem na pohyb a dynamiku jejich vzájemných spojení. Na několika příkladech českých i cizojazyčných textů ukázal, jak básníci propojují více míst v rámci jedné básně nebo sbírky a jaké důsledky to má pro koncepci místa v poezii. **Ladislav Vít** z Filozofické fakulty UP se naopak zaměřil na jednoho básníka — soustředil se na epizodu z tvor-

by W. H. Audena, který byl v třicátých letech nakladatelstvím Faber pověřen sepsáním cestopisu po Islandu. Vít na vybraných úryvcích názorně ukázal, že *Dopisy z Islandu* jsou více než popisem přírodních krás metapoetickým hledáním vhodné formy, při kterém Auden explicitně vyjadřuje pochybnosti o schopnosti poezie zachycovat specifickou konkrétních míst, přestože jsou autorovi osobně blízká.

Anne Hultschová z Institutu slavistiky Technické univerzity v Drážďanech nabídla další z možných úhlů pohledu na problematiku — nevěnovala se jednomu umělci, nýbrž jedinému typu lokality, a sice moři jako „místu míst“. Moře představila jako geografickou obdobu poezie — zejména pro jeho rytmický pohyb, elementární sílu a takřka absolutní svobodu, díky níž se stává podnětem básníkům omezeným totalitními režimy, ale nejen jim.

První konferenční den uzavřel **Jiří Jelínek** z Ústavu české literatury a komparatistiky FF UK příspěvkem „A já chodím po Ambaróně, Tauremorně, Aldalómě“, v němž se zabýval fiktivními místy v poezii. Vymezil protiklad mezi místy aktuálního světa a fikčního světa básně především na základě konkrétního označení. Zdůraznil zvukové a „fonosémantické“ aspekty názvů fiktivních míst, které se podílejí na utváření „fiktivnosti“ daného místa v lyrické poezii.

Na diskuzi o jednotlivých příspěvcích ve středu plynuce navázala první z doprovodných akcí, slavnostní uvedení publikace *Básně a místa* (Praha 2015), na níž se autorsky podílelo i několik účastníků konference. Knihu esejů uvedl Josef Hrdlička, který publiku přiblížil vznik celého projektu a obsah publikace. Ta kromě jednotlivých textů obsahuje i CD s rozhlasovými pořady, o nichž následně pohovořila dramaturgyně Českého rozhlasu **Alena Zemančíková** a z nichž jeden zazněl v podání herců Hynka Chmelaře a Marie Štípkové živě na místě.

Druhý den konference zahájili **Jan Malura** a **Jakub Ivánek** z Ostravy, jejichž referáty se vhodně doplňovaly, a to jak zaměřením na starší literaturu, tak koncentrací na městské lokality. Malura (Katedra české literatury a literární vědy FF OU) představil žánr *laus urbis*, chvály měst, a v obecnější rovině ukázal, co všechno bylo oslavováno a vyzdvihoováno a jakým způsobem, a v závěru se zastavil i u zahrad a hor jako neopominutelných typů míst v humanistické a barokní poezii. Ivánek (Centrum regionálních studií FF OU) se naopak soustředil na dvě konkrétní básnická zobrazení karlovarských lázní v raněnovověkých textech (*Encomion Carolinarum Thermanum...* Kaspara Bruschia a *Der Kaiser-Carls-Bad* od Balthasara Ludewiga Trallese). Dopolední blok zakončil **Matouš Jaluška** z ÚČL AV ČR referátem věnovaným *Cantos* Ezry Pounda, v nichž sledoval podstatnou sémantickou rovinu, situovanou na verti-

kální osu (sestup/vzestup), což mu umožnilo působivě zasadit tyto básně do širších literárních i společenských souvislostí.

První odpolední blok spojovalo téma regionu; **Zdeněk Smolka** z Centra regionálních studií a Katedry české literatury a literární vědy FF OU ho zahájil přehledovým příspěvkem věnovaným venkovskému prostředí Beskyd, v jehož kontextu mluvil o Petru Bezručovi a Čeňku Ostravickém. **Iva Málková** (Katedra české literatury a literární vědy FF OU) přes hlasovou indispozici obrátila podnětější způsobem pozornost na konkrétní texty Jaroslava Žily, především pak na básnickou reprezentaci Ostravska v publikaci *Ostrava, obležené město*, kterou doprovázejí černobílé fotografie Viktora Koláře. Na problematiku periferie a opuštěných míst navázala **Petra J. Poncarová** z Ústavu anglofonních literatur a kultur FF UK, její příspěvek se však věnoval skotské Vysočině: báseň „Hallaig“ gaelského básníka Sorley MacLeana nese název po vysídlené vesnici. Poncarová ukázala, že text na jednu stranu využívá pamět místa, zároveň ji však neopominutelným způsobem utváří.

Závěrečný blok zahájil **Stephan Pabst** z Univerzity Friedricha Schillera v Jeně. Také jeho referát se zabýval pamětí místa, tentokrát v poezii Lutze Seilera. Na verších tohoto východoněmeckého básníka Pabst ukázal, jak se na básnických kvalitách textu může podílet postupně zapomínaná minulost krajiny —

v Seilerově případě se jedná o realitu socialistické země před rokem 1989.

Zaměření se na souvislost mezi člověkem a místem **Michalovi Špínovi** z Ústavu české literatury a komparatistiky umožnilo uchopit jednu z podstatných myšlenek rozsáhlého díla chilského básníka Pabla Nerudy *Veliký zpěv*. Na konkrétních motivech geografizace člověka a antropomorfizace geografie přesvědčivě ukázal Nerudovu básnicko-ideologickou vizi o jednotě mezi obyvateli a zemí. Celodenní zaobírání se poezií doplnil ve čtvrtek večerní program, který se konal v Literární kavárně Řetězová a v rámci něhož vystoupil polský básník a literární teoretik Kazimierz Brakoniecki. Po čtení básní následovala diskuze především o významu kulturněhistorických souvislostí pro jeho tvorbu.

Ranní blok otevřel v pátek **Martin Pšenička** z Ústavu české literatury a komparatistiky referátem o motivech hřbitova a hospody v básních Zbyňka Hejdy. Na základě důkladné interpretace ukázal, jak se těsná blízkost těchto dvou míst ve vesnickém prostoru promítá i do jejich významového propojení v Hejdových textech. Význam božstva, vyhrazeného jen básnictví, pro evropské vnímání světa zdůraznila **Eliška Luhanová** (Katedra filozofie a dějin přírodních věd PřF UK) v příspěvku „Kam na výlet za Múzami?“. Kromě vazby bohyní na konkrétní místa Řecka ukázala i to, jak se Múzy podílejí na zjevnosti světa a reflektovaném propojování minulosti s přítomností a budoucností. Současnosti se na-

opak věnovala **Eva Marková** z Ústavu české literatury a komparatistiky v příspěvku zaměřeném na využití básní o místech ve středoškolské výuce. Otevřela otázku, zda právě prostorové aspekty v sobě neskrývají možnost přístupně a zároveň nemechanicky analyzovat básně.

Po polední pauze příhodně přednesl svůj příspěvek s názvem „Mám pauzu na oběd, a tak se jdu projít mezi bzučivě zbarvené taxiky“ **Jan Dvořák**. Věnoval se několika básním Franka O'Hary, které uvedl ve svých překladech a na nichž ukazoval O'Harovo specifické dynamizované zobrazení New Yorku. Kontext americké poezie neopustila **Mariana Machová** z Ústavu anglistiky FF JU svým referátem o poezii Marianne Mooreové, v němž sledovala především dosud netematizovanou problematiku nemožnosti jazyka přímo pojmenovat místa, která jsou do básně uvedena, a politizace či ideologizace místních názvů. Na to navázala **Daniela Theinová** (Ústav anglofonních literatur a kultur FF UK), která v textech tří ulsterských básníků, Seamuse Heaneyho, Medbh McGuckianové a Ciarana Carsona, sledovala právě to, jak se s ohledem na tradici místopisných vyprávění, *dinnsheanchas*, vyrovnávali s britskou jazykovou a imperiální převahou.

Poslední blok konference sestával ze dvou obsáhlých příspěvků polských hostů. **Kazimierz Brakoniecki** (Centrum Polsko-Francuskie, Olsztyn) založil svůj referát na zkoumání vlastního uměleckého vývoje, s důrazem zejména na postupně

přijetí „metafyzického konkrétna“ a na setkání s Kennethem Whitem, původcem pojmu *geopoetika*. Zabýval se rovněž otázkou, jak vývojem vzniká básnická identita, která je sice kulturně a lokálně vázaná, zároveň však spíše všelidská než omezeně regionální. Navazující diskuze se točila ponejvíce kolem významu zaniklých nebo radikálně proměněných míst, jejichž původní podoba přežívá v paměti — ať už jde o Prusko, někdejší východní část polsko-litevského soustátí, nebo jinou oblast.

Antoni Matuskiewicz poté představil závěrečné životní a tvůrčí období polského básníka Mariana Jachimowicze. Na rozdíl od většiny příspěvků se referát nezabýval exteriérem, nýbrž interiérem — pokojem, v němž básník strávil svá poslední léta a který ve své poezii zachytil.

V závěrečné diskusi bylo díky soustředěnému centrálnímu tématu možno shrnout podstatné teze tří konferenčních dní; jako zásadní

se jeví především vztah místa a jeho jazykového pojmenování. Konkrétní lokality, které mají své názvy, jsou doplňovány místy obecnými, typy. Podstatná je přítomnost člověka, který prostor nějak konceptualizuje a jazykem vymezuje, do hry tedy vstupuje i tělesnost a přítomnost/nepřítomnost subjektu. I básníci-nomádi jsou v nějakém místě zakotveni a poměr mezi statickou a dynamickou tendencí ovlivňuje danou básnickou reprezentaci místa. Podnětnou se ukázala i problematika vidění a možnosti či nemožnosti básní dané místo zachytit. K dalšímu promýšlení vyzývá i souvislost místa a času či otázka odlišnosti charakteru míst v narativu a lyrických básních. Téma básní a míst se ukazuje jako nosné a otevírá inspirativní otázky o literatuře jako takové. Sborník z konferenčních příspěvků by měl vyjít na konci roku 2016.

Klára Soukupová — Jiří Jelínek

Středisko literárněvědných informací a Česká literární bibliografie v roce 2016

Nadcházející rok 2016 přináší významné změny v chodu i ve zpracování literárněvědné bibliografie pořizované při Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., jimiž by měl být dokončen dlouhodobý náročný proces jejich zásadní transformace na jednotnou softwarovou platformu a společný katalogizační standard.

První krok na této cestě představovala digitalizace a online zpřístupnění lístkové kartotéky olbřimí Retrospektivní bibliografie české literatury 1770–1945, které s podporou grantového projektu MŠMT proběhly v letech 2010–2012. Software RETROBI (srov. ČL 2013/3), vyvinutý v rámci projektu, byl od této doby úspěšně